

Doç. Dr. Yılmaz ÖZBEK

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Erzurum

YAZILI ANLATIM YOLUYLA EĞİTİM

Kabuk değiştirmeyen yılan ölür. Aynı şekilde, düşüncelerini değiştirmelerine engel olunan kafalar da öyle: Kafa olmaları son bulur.

Nietzsche

Eğitim, «kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu esas alan, onu yetişkin yaşamına hazırlayan, gerekli bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreç» olarak tanımlanır¹.

Burada üzerinde kafa yormamız gereken şu sorular akla geliyor: Türkiye'deki eğitimden sorumlu kişi ve kuruluşlar bu basit tanımın sınırları içinde amaçlanan, sağlıklı toplum oluşturma, toplumu ileriye götürme yolunda işlevler üstlenecek ve bu işlevleri yerine getirecek fertler yetiştirme görevini yeterince yerine getirebiliyor mu? Bütün dünyanın özlemini çektiği, sahip olanların geliştirmeye çalıştığı özgürlükçü demokrasinin ülkemizde tam olarak yerleşip gelişmesini sağlayabilecek aydın, berrak kafalar yetişiyor mu?

Eğitim açmazı ve bununla ilgili sorunlarımız ülkemizde yalnız okuma-yazma oranının düşük seviyede olmasıyla sınırlı değildir; asıl sorun okuryazar kitlenin okumaya yönelmeyişinde, meslektaşım Şeyda Ozil'in² işaret ettiği çok yönlü, çok boyutlu insanlar haline gelmeyişinde yatmaktadır:

1 Tezcan, Mahmut: Eğitim Sosyolojisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150, 1985, s. 4.

2 Ozil, Şeyda, Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990. s. 37.

Çok yönlü düşünen, düşündüklerini aktarabilen, başkalarının düşüncelerini olduğu gibi benimsemeyen, onları mutlak doğrular olarak görmeyen bir kişilik ancak çağdaş bir eğitim süreciyle kazanılabilir».

Okuyan, okuduğunu anlayan, özgür düşünce ve eleştirel bakış sahibi insanların oluşturduğu bir toplum yaratmanın yolu, çağdaş eğitim kurumlarından ve çağdaş kafalardan geçer. Bugün orta öğretimde olsun, yüksek öğretimde olsun öğrenci, değil okuduğunu anlamak, içinde yaşadığı çevrenin sosyal olaylarını tartışacak, sorgulayacak ve bundan ders alacak düzeyde alt yapıya sahip değildir. Hatta bu olumsuz olgu yeni kuşakların eğitiminden sorumlu bir çok öğretmen ve öğretim üyesi için de geçerlidir. Bugün değil orta öğretimde, araştırma merkezi olması gereken üniversitelerde de ezberci, aktarmacı yöntemlerle yetişmiş, kendilerini günün koşullarına göre yenilememiş bir çok öğretim elemanı vardır. Bunlar geleneksel yöntemleri, kendi öğrencilik dönemlerinde edindikleri deneyimleri günün değişen koşullarını gözardı ederek olduğu gibi uygulamaktadırlar.

Okuma, insanın dünyasını zenginleştiren, ona uzakları görme, ufkunu genişletme ve karanlıkları aydınlatma becerisi kazandıran, insan yaşamında vazgeçilemeyecek en önemli edinimlerden biridir. Okuma sayesinde elde edilen kültürel alt yapı, edinilen bilgi insanları bir ölçüde ön yargulardan arındırarak, olaylara çeşitli açılardan yaklaşma, onları çeşitli yönlerden yansıtma ve irdeleme becerisi kazandıracaktır. Doğal olarak bu beceriler okumaya başlar başlamaz hemen gelişmez. Uzun bir zamana gereksinim vardır. Belli bir düzeye gelinceye kadar okumak çok sıkıcı bir uğraştır. Her okurun yaşamında kaçınılması olanaklı olmayan böyle bir durum vardır. Bu dönemi ilgi ve zevk alanlarına kayarak, onlarla ilgili şeyler okuyarak kazançlı bir şekilde aşabiliriz. Okuma bir gereksinim olduktan sonra, okur okumaya zaman yaratmak için bir çok alışkanlığından vazgeçmeye başlayacaktır. Zevkle okumak, okuduğunu anlamak, düşünen fertler meydana getirecektir.

Ülkemizde öğrenciler kurumsal eğitim sürecinde genellikle, bir çok şeyin farkına varmadan, günü kurtarma çabası içinde olurlar. Onlar belli engelleri aşma, basamakları çıkma yönünden

koşullandırılmışlardır. Öğrenme, bilme çabası, bilgileri değerlendirip toplum yararına sunma arzusu az rastlanan bir olgudur. Bunun nedeni toplumumuzda okuma alışkanlığının yaygın olmayışında yatmaktadır. Okuma alışkanlığı kazanmış insan metinlerle yüzleştğinde onu düşünsel açıdan anlamaya çalışacak, metinde olup biteni yorumlayacak ve bu yolla sosyal çevrede olup biten olayları irdeleme ve sorgulama becerisi kazanacaktır. Artık okuyan, okuduğunu anlayan biri olarak yörünge yasasına uyum sağlamayan, kendinden emin, sağlıklı toplumların gereksinim duyduğu bir insan olacaktır. Bilgi hamallığı yapılan yerde özgür düşünce ortamının olmayacağı, bilimsel düşüncenin gelişemeyeceğini savunan Şara Sayın da çareyi çağdaş eğitimin ilk koşulu olan şu düşüncelerde görmektedir :

Özgür ve bilimsel düşünce ise öğrenciyi yalnızca bilgiyle donatan, ona bilgi yükleyen değil, bilgilenme sürecinde öğrenciyi-öğretmenin otoritesinden bağımsız-kendi başına düşünmeye, eleştirmeye, yorumlamaya, yani okuduğunu, söyleneni anlamaya yönlendirilen bir eğitimle gerçekleştirebilir»³.

Öğrencilere üniversite sıralarında, okuyup okumadıkları hakkında yöneltilen sorulardan, onların kitaplarla dost olmadıkları üzüntüyle tesbit edilir. Onlar için okuma, ders kitaplarının aktardığı bilgi alanlarıyla sınırlı bir uğraştır. Ders kitaplarının dünyası içinde tutsak olan öğrenciler gelecekteki meslek yaşamları için gerekli olan tüm bilgilerin bu kitaplarda olduğu yanılgısına kapılmakta ve ufuklarını sınırlamaktadırlar.

Bir kez 'Seçme Metinler' dersinde öğrencilerle okumanın önemi üzerine konuşurken, onlara okuyup okumadıklarını, okuyanlara hangi tür yazılar okuduklarını sorduğumda bir kaç öğrenciden 'fikir yazıları' okuduklarını öğrendim. Okumaya, ideolojik yazılarla, belli kişi ve zümrelerin çıkarlarına alet edilmek için üretilmiş, insanları kamplaşmalara götüren yönde bilgilendiren yazılarla başlamalarını doğrusu çok yadırgadım.

Henüz okuma alanında alt yapıyı oluşturmamış fertler eleştirel düşünceye sahip olmadan, kendilerine sunulan düşünceleri ir-

3 Şara Sayın, *Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim*, Cem yayınevi, İstanbul 1990, s. 28.

deleme ve sorgulama becerisi kazanmadan olduğu gibi benimseme ve onların sözcülüğünü yapma gibi yanlış yollara sapacaklardır. Bu gibi sorunlarla yakın geçmişimizde yoğun olarak yüzleştiiğimiz gibi bugün de aynı olumsuzlukları yaşamaktayız. Bu yüzden toplumsal çıkmazlara bilgisizce ve bilinçsizce uyguladığımız eğitim yöntemleriyle katkıda bulunmaktayız. Dün kendi öğrenciliğimizde yaşadığımız, çağdışı öğretim yöntemleri bugün hala geçerliliğini sürdürmektedir.

Okuma yönünde öğrencileri bilinçlendirecek, onları çok yönlü düşünceye götürecektir, anladıklarını ve düşündüklerini yazmaya yüreklendirecek en önemli ders kanımca Yazılı Anlatım dersleridir. Bu dersler bugün bile bir çok yerde, orta öğretim ve üniversitelerde çağdışı yöntemlerle yapılmaktadır. Öğretmen veya öğretim üyesinin sınıfa götürdüğü konu üzerine öğrenciler bildiklerini ve düşüncelerini yazmaktadırlar. Okuma sevgisi verilmemiş, belli konularda bölük pörçük, bir sistem kazanmamış düşüncelere sahip olan öğrenciler bildiklerini aktarmakla yetinmektedirler. Bu yöntemle verilen Yazılı Anlatım dersinin hiç bir yararı olmadığı gibi yöntem açısından da zararlı olmaktadır; Öğrenci bu yöntemin tek doğru yöntem olduğunu sanacak, kendini bu yönde koşullandıracak, ve gelecekte kendisi de öğretici durumuna gelince aynı yöntemi sürdürecektir. Bu dersin bu biçimde verilmesi, verilmesinden daha zararlı olacaktır; çünkü yanlışla koşullanmamış bir insanın deneme-yanılma yoluyla doğruyu bulma olasılığı daha fazladır. Öğrencinin yaratıcı, üretici yönünü körleten bu tür yöntemler, onu yanlışla koşullandırmaktan başka bir işlev üstlenemezler. Yanlış yöntemlerle şekillenen, ezbere yönelmiş olan gençler hem meslek yaşamlarında başarılı olamayacak, hem de sosyal yaşamlarında topluma uyma, olayları farklı yönlerden değerlendirme, yeni toplumsal olayları doğru bir biçimde yorumlama ve tavır koyma becerisini kazanamayacaktır. Öğretmen veya öğretim üyesinin görevi hazır bilgileri bir yemek tarifi gibi öğrenciye nakletmek değildir; öğrenciyi yönlendirmek, bilgileri birbiriyle ilişkilendirmek ve üretkenlik yönünde öğrencileri yüreklendirmek olmalıdır. Öğrenmeden anladığımız neye yarayacağı belli olmayan bir takım kuru bilgilerin hamallığını yapmak değildir. Yeğleyeceğimiz bilgi, sorgulama, irdeleme ve eleştirel bir yaklaşım sonucu elde edilen bilgidir. Yutmaya hazır hap gibi sunulan bilgiye kuşkuyla bakmalıyız.

Yazılı Anlatım dersleri, orta öğretimden başlayarak yoğun çağdaş yöntemlerle ve çağdaş düşünceyi besleyen konularla desteklenerek üniversitelerde de sürdürülmesi durumunda toplumun gereksinim duyduğu özgür düşünen eleştirel bakış sahibi bir nesil yetişeceğinden hiç kuşku yoktur. Yazılı Anlatım derslerinin amacı eleştirel bakış kazanma ve konuyu irdeleyip, yeni düşünce üretme becerisi kazandırmak, öğretmenin sınıfa götürdüğü konuyu irdelemek, onu çeşitli yönlerden aydınlatmak, konunun daha iyi anlaşılması ve yeni düşünceler üretilmesini sağlamak için sorular üretip cevaplar aramak ve daha sonra bu konuda bir şeyler yazmak olmalıdır. Bu aşamadan sonra yöntem konusunda bilgiler vermek ve bu bilgileri beraber uygulamak çok yararlı olacaktır. Bu şekilde yapılacak bir Yazılı Anlatım dersi hem öğrencileri sıkıcı ders ortamından kurtaracak, hem de onlara, konuları, olayları düşünme ve tartışma özgürlüğünün verdiği güven ve hazı duyuracaktır. Başka bir yöntem de, sınıfa öğrencilerin bilinçlenmesine, dünyayı doğru algılayabilmesine yardımcı olacak türde konuları içeren metinler götürmektir. Metni okuyup anlamak, sorular-cevaplar aracılığı ile konuya irdeleyip bilgi sahibi olmak öğrenciye eleştirel bakışın ilk basamağını oluşturan çok yönlü düşünmeyi öğretecektir. Konuyu tartışırken, ortaya çıkacak çağrışımlar, yaratıcılığı besleyen hayal gücümüzü kamçılayacak, olaylara bakış açımızı genişletecek ve düşünce dünyamızı zenginleştirecektir. Öğretmene metinleri seçerken düşen görev, öğrencilerin belli bir felsefi dünya görüşü veya belli kalıplar içine saplanmış kalmış ideolojik telkinlerden uzak tutmak, onların kendilerine sağlıklı dünya görüşlerini oluşturabilecekleri çok yönlü okuma parçalarıyla hesaplaştırmak, özgür ve eleştirel düşünceyi ön plana çıkaracak yönde onları bilgilendirmek olmalıdır.

Gelişmek ileriye gitmek, bir kişi veya zümre yerine, toplumun bütün fertlerinin düşünmesi, aklını kullanması ve özgür düşünceye sahip çıkmasıyla olasıdır. Tek tip düşünceye sahip olan insanlar yetiştirmek toplumun ileriye yönelmesini engellemek, belli zümrelerin faydacı amaçlarına malzeme oluşturmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Özgür düşünceye sahip olmayan insanlar, kendilerine telkin edilen tek doğrulara inanacak, toplumsal olaylara yaklaşırken kendi gibi düşünmeyi dışlayan bir tutum içine girecektir. Özgür düşünceye sahip çıkacak insanlar yetiştirmeyen top-

lumlarda çoğunluk azınlığa bağımlı olacak veya bazı otoritelere körü körüne inanacak ve tutsak olacaktır.

Bu olumsuzluklardan sağlıklı boyutlar kazanmış bir eğitimle kurtulabiliriz. Koşullandırıcı, ezberci eğitim yerine, çok yönlü düşünmeyi öğrenmiş, çevrede olup biten olayları bilinçli bir şekilde izleyebilen, toplumla sağlıklı ilişkiler kurabilen, üretici, ürettiğini toplumun faydasına sunabilen, hoşgörülü insanlar yetiştirebilecek bir eğitim sisteminin özlemini çekmekteyiz. Bu da eleştirel düşüncenin egemen olabileceği bir eğitim sisteminden geçer. Toplumun içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarmak için kendimizi yenilemek, çağa uygun bir şekilde yenilemek, yeni nesilleri hangi alanda olursa olsun irdeleyici, sorgulayıcı ve eleştirel bakışı destekleyici yöntemlerle yetiştirmek zorundayız.

Yazılı Anlatım derslerinin bu yönde büyük işlevler yüklenebileceği düşüncesindeyim. Bugünkü koşullarda, ezberci yönetime dayalı teorik bilgiler verdiği için öğrenciyi meşgul etmekten başka bir şeye yarayıp yaramadığı tartışılan, öğrenciyi asıl alanlarından uzaklaştıran, eğitimi hantallaştıran Beden-Resim-Müzik gibi derslerin yerine yazılı anlatım derslerinin konulması yerinde olacaktır. Burada Beden-Resim-Müzik gibi derslerin yararını yok saymak gibi bir gaf yapmak istemiyorum. Bu tür yeteneğe dayalı alanlar öğrencilerin boş zamanlarını anlamlı bir şekilde değerlendirmek, yeteneklerini geliştirmeleri için olanak tanımak yönünde ders dışı sosyal faaliyet biçiminde düzenlenebilir.

Günümüzde eğitim çıkmazına çözüm arayışlarından sürekli söz edilir. Sorunlar birbir sıralanır. Bu çok sorunlu alanda uygulanabilir çözüm önerilerinden pek az söz edilir veya sorumluluk eğitim kurumlarına, devletin eğitim politikasına veya kısıtlı olanaklara yüklenir. Öğretimle ilgili kişilere düşen sorumluluklardan pek az söz edilir. Benim amacım da burada devletin eğitim politikası üzerine düşünce üretmek değildir. Bu uzmanlık alanım gereği beni aşmaktadır. Amacım Üniversite de öğreticilik görevini üstlenmiş kişileri kendi uzmanlık alanıyla ilgili yöntemleri bir kez daha gözden geçirmeleri yolunda uyarmak, büyük bir coşku ve heyecanla üniversitelere gelen gençlerin yanlış yöntemlerle ilk günden okuma, araştırma zevklerinin kırılmasına, boşluk içinde bocalamalarına neden olan etkenlerin yok olmasını sağlamaktır.